

Ključna područja za zaštitu biodiverziteta Mediterana u Bosni i Hercegovini

Mediteranski bazen pokriva više od 2 miliona kvadratnih kilometara u 34 zemlje i po veličini je drugi najveći "hotspot" ("vrhuša tačka") biodiverziteta u svijetu. Uslijed nedovoljne zaštite rijetkih preostalih očuvanih prirodnih područja i sve većih prijetnji, Mediteranski bazen je jedno od najugroženijih žarišta biološke raznovrsnosti na planeti.

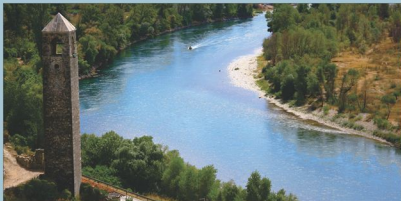
Na prostoru Bosne i Hercegovine identifikovana su tri

ključna područja biodiverziteta Mediterana: dolina rijeke Neretve južno od Mostara, močvarni kompleks Hutovo blato i dolina rijeke Trebižat. Ova područja karakteristično izuzetno bogatstvo slatkovodnih staništa koja naseljava veliki broj endemičnih i ugroženih vrsta. Iako zauzimaju manje od 1% površine planete slatkovodni ekosistemi spadaju među najraznovrsnije tipove staništa. Vijekovima su ovi ekosistemi uništavani

od strane čovjeka, te se procjenjuje se da je do sada nestalo oko 75% ovih staništa, a veliki dio preostalih je degradiran. Za ova staništa vezano je 10% svih životinjskih vrsta i gotovo polovina poznatih vrsta riba. Mediteransko područje BiH je diinarskog kraškog regiona, koje se proteže od Slovenije do Albanije i najveće je kontinuirano kraško područje u Evropi. Iako su kraška područja u svijetu poznata kao sušna, sa vrlo

ograničenim površinskim vodama, dinarski kraški region, a posebno kraška polja su bogati izvorima, trajnim ili privremenim potocima i rijekama. Kraška polja predstavljaju najkarakterističniji hidro-geomorfološki fenomen dinarskog krša. Tokom kišne sezone u većini polja dolazi do plavljenja i formiranja jezera koja često pokrivaju velike dijelove polja mjesecima. Kraška polja BiH spadaju među najveća u svijetu.

Tokom posljednjih 60 godina u kraškom području BiH implementirani su brojni veliki infrastrukturni, prije svega hidroenergetski projekti. Kao posljedica ovih projekata većina slatkovodnih staništa regiona je znatno izmijenjena i degradirana. Ukoliko se hitno ne preduzmu značajnije mjere za zaštitu i očuvanje ovih područja, brojna globalno važna staništa i njihov jedinstveni živi svijet mogli bi potpuno nestati.

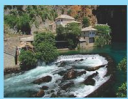

Dolina rijeke Neretve

Sa dužinom od oko 220 km (od kojih je završnih 20 km u Republici Hrvatskoj) rijeka Neretva predstavlja najveću i vodnom najbogatiju rijeku u Hercegovini. U gornjem dijelu toka, od izvora koji se nalazi ispod visokih planinskih vrhova istočne Hercegovine, teče kroz duboke kanjone planinskog područja. Nasuprot tome u donjem dijelu toka Neretva formira široku dolinu i zajedno sa svojim pritokama gradi jedinstveni ekološki sistem u ovom dijelu Mediterana.

U slivu rijeke Neretve registrovano je preko 70 vrsta riba, među kojima je 12 endemičnih vrsta. Buna, Bunica i Bregava predstavljaju značajne pritoke u donjem dijelu rijeke Neretve i vjerovatno najznačajnija preostala staništa za razmnožavanje endemičnih vrsta. Promjene nastale izgradnjom hidroenergetskih objekata na rijeci Neretvi i njenim pritokama dovele su do nestanka endemičnih vrsta u velikom dijelu toka. Izgradnje brane onemogućile su prirodne migracije riba, a promjene nastale izgradnjom brana i akumulacija učinile staništa neuslovnim za opstanak velikog broja riba i drugih osjetljivih vrsta.

Salmo trutta labialis – neretvanska mekušasta pastrmka, endemična je vrsta koja naseljava rijeku Neretvu i njene pritoke. Živi u jastina u čistim, hladnim i kiseonikom bogatim vodotocima. Neretvanska mekušasta pastrmka je u prošlosti bila veoma brojna u cjelokupnom slivu rijeke Neretve, međutim izgradnjom brana i akumulacija današnja distribucija je značajno redukovana.

Hidroenergetski projekti na kraškim vodotocima, posebno u kraškim poljima predstavljaju prijetnju za opstanak rijetkih endemičnih vrsta. Izgradnja brana i akumulacija, kao i prerasipavanje vodotoka može dovesti do značajnog smanjenja nivoa vode i potpuno uništiti staništa velikog broja vrsta.

Močvarni kompleks Hutovo blato

U sjevernom dijelu močvarnog kompleksa delte rijeke Neretve nalazi se močvara Hutovo Blato, park prirode i jedan od najbogatijih močvarnih rezervata u ovom dijelu Evrope. Gornje blato je najvažniji i najčuveniji dio močvarnog kompleksa rijeke Neretve. Ovo područje je gotovo stalno poplavljeno i izolovano prostornim i neprohodnim tršćacima. U gornjem blatu se formira i rijeka Krupa koja nastaje od vode pet jezera (Škrka, Jelim, Orah, Drijen, Deransko), odnosno brojnih, uglavnom podvodnih izvora. Rijeka Krupa povezuje Hutovo blato sa rijekom Neretvom.

Na području Parka prirode Hutovo blato registrovano je preko 700 vrsta vaskularnih biljaka i 39 biljnih zajednica. Poseban ekološki značaj ovom prostoru daje veliko bogatstvo i raznovrsnost močvarnih i vodenih zajednica koje su najčuveniji u cjelokupnoj delti Neretve. Zajednica trske *Phragmites australis* je najdominantnija zajednica koja pokriva velike površine u parku kao i u cjelokupnoj delti Neretve.

Hutovo blato predstavlja jedno stanište ugrožene vrste vilinog kornjaka, *Limneta tetraphylla* u BiH, i jedno od malobrojnih u području Mediterana. Staništa i ekologija vrste su slabo poznati, uglavnom naseljava veća jezera i sporo

tekuće rijeke koje karakteristično dobro razvijena vegetacija tršćaka. U dolini rijeke Neretve javlja se posebna tamna forma ove vrste koja nije prisutna nigdje drugo u Evropi.

Vilina vras (Axiotanus capillus-veneris) ugrožena je vrsta pagurki koja naseljava okomita, vlažna i zasjenjena staništa, prije svega u mediteranskom i submediteranskom području Hercegovine. Posebno su brojni i očuvana staništa ove vrste na sedrenim kaskadama i vodopadima u slivu rijeke Trebižat, kao i uz rijeke Bunu, Bregavu i Radobolju.

Dolina rijeke Trebižat

Rijeka Trebižat predstavlja najznačajniju desnu pritoku Neretve. Od izvora do ušća ona mijenja nekoliko imena. Kroz Hercegovinu vode ovog riječnog sistema (Thaljinja-Miade-Trebižat) na više mjesta poniru i ponovo izviru formirajući nizmjenjivo podzemni i nadzemne tokove. Dolina rijeke Trebižat je područje izuzetne ekološke vrijednosti sa prekrasnim izvorima Vrištišće i Thaljinje, i brojnim sedrenim formacijama i slapovima kao što su Kocuša, Kravice, Čevuļišća i Bučina. Sedrene formacije karakteristične su po tome što nastaju na kraškim rijekama koje su bogate kalcijum karbonatom. Presudnu ulogu u njihovom formiranju imaju sedrotvorne zajednice organizama koje su vrlo osjetljive na promjene u životnoj sredini jer njihov opstanak zavisi od kombinacije većeg broja različitih ekoloških faktora, prije svega od čiste vode. U dolini rijeke Trebižat posebno su ugroženi kraški izvori, naručito izvor Thaljinje u Peć Minima i izvor Mostro oko kao i sedrotvorne zajednice cjelokupnog područja.

Dolina rijeke Trebižat i Hutovo blato najznačajnija su staništa tri vrste vilinih kornjaka iz Anexe-a II Direktive o staništima EU (Conservation matters, *Limneta tetraphylla*, *Corulegaster heros*) u BiH, zbog čega moraju biti uključena u mrežu Natura 2000. Ovaj region predstavlja i jedno od najznačajnijih područja za zaštitu brojnih drugih rijetkih vilinih kornjaka u BiH.

Slatkovodni mekušci su veoma osjetljivi na promjene u staništima. Među puževima posebno su ugroženi predstavnici porodice Hydrobiidae, materni slatkovodni puževi koji većinom naseljavaju izvore i podzemna vodena staništa. Dolinu rijeke Neretve u BiH naseljava više globalno ugroženih vrsta među kojima su i *Pilegyeria mostarensis* i *Saxrudonax branti*.

